

MAVZU YUZASIDAN KEYS TOPSHIRIQLARI

1-keys bayoni

9-sinf o‘quvchisi Bobur tarix darsida o‘qituvchi bilan tortishib qoldi. Tarix o‘qituvchisi Boburni gap qaytargani uchun urdi. Bouburni o‘rtoqlari yonini olib o‘qituvchi bilan tortishib qoldilar. O‘qituvchi o‘quvchilarni bu qilgan ishlari uchun ularni jazolashini aytди. Tarix fanidan davlat imtihonlarini topshirishayotganlarida o‘qituvchi “5” bahoga o‘qiydigan o‘quvchilarga “3” baho qo‘yib berdi. SHundan so‘ng o‘quvchilar tarix o‘qituvchisini yomon ko‘rib qoldilar.

Keys savollari:

1. O‘qituvchi bunday vaziyatda qanday yo‘l tutishi kerak edi?
2. Bu vaziyatda o‘qituvchi tarbiya metodlardan qaysi birini samaral qo‘llay olishi zarur?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

Tarbiya metodlari, pedagogik jarayonda tarbiya metodlaridan foydalanishga oid adabiyotlar.

Keys tahlili:

Vaziyat negizini juda nozik masala tashkil etadi. O‘qituvchining oldida ikkita yo‘l bor: 1) gap qaytargan o‘quvchiga tarbiyalı bolalar kattalarga gap qaytarish yaxshi emasligini, “ustoz – otaday ulug‘l”igini rivoyatlar, alaomalimizning o‘gitlari orqali tushushtish kerak edi; 2) imtihon jarayonida o‘quvchilarga nohaqlik qilgan, dars vaqtidayoq o‘rtoqlariga “kuch - birlikda” ekanligini o‘qtirib, kattalarni hurmat qilish, o‘rtog‘i xato ish qilsa unga yordam berishi kerakligini, agar o‘quvchilarga ta’sir ko‘rsata romasm sinf rahbaridan yordam so‘rash kerak edi. Vaziyatdan to‘g‘ri chiqmaganligi sababli o‘quvchilarni o‘qituvchiga hurmatlar so‘ngan. **Talabalar uchun ko‘rsatmalar:**

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Muammoning samarali yechimini ifodalovchi tarbiya metodlari tizimini aniqlang.
3. Aniqlangan tarbiya metodlari tizimi orasidan muammoga ko‘proq dahldor bo‘lgan metod (yoki ikkita metod)ni ajratting.
4. Ajratib olingan metodlar asosida o‘qituvchining voqeaga nisbatan munosabatini asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sheri (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda yetarlicha anglab oladi.
2. Talaba sheri (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki

jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning yechimini topishga xizmat qiluvchi metodlarni aniqlaydi.

3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan metod (yoki ikkita metod)ni ajratib oladi.

4. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) yechimni ajratib olingan metod (ikkita metod) asosida bayon etadi.

5. Yechim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining yechimi

O‘qituvchi dastlab talabada nima sababdan bunday holat ro‘y berayotganligini, unda o‘ziga bo‘lgan hurmatning pasayishiga sabab bo‘lgan holatlar, jumladan, talabaning sog‘ligiga oid ma’lumotlarni yig‘ishi, uning ota-onasi, o‘quvchining ruhiy holatini o‘raganishi, sinfda dars beradigan boshqa fanlarning o‘qituvchilari bilan suhbatlashishi, so‘ngra to‘plangan ma’lumotlarni tahlil qilishi zarur. Faqat shundan keyingina u samarali yo‘lni qo‘llay oladi.

2- keys bayoni

Oshxonada ovqat tayyorlayotgan onasining yoniga kelgan 2-sinf o‘quvchisi Sardor kartoshkani tozalamoqchi bo‘ldi. Biroq, onasi: “Pichoqni joyiga qo‘y! U o‘g‘il bolalar qiladigan ish emas!”, - dedi. Sardor kartoshkani tozalashni judajuda xohlagani uchun pichoqni joyiga qo‘yishni xohlamadi. Bundan jahli chiqqan onasi uning qo‘lidan pichoqni tortib oldi. Onasining keskin harakatlaridan qo‘rqib ketgan Sardor yig‘lab yubordi va o‘zining xonasiga chiqib, ketdi.

Keys savollari

1. Onasi bu kabi keskin harakatlarni Sardorning shikastlanishdan saqlab qolish uchun qildimi? 2. Bu vaziyatda ona qanday yo‘l tutganda to‘g‘ri bo‘lardi?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

Tarbiya metodlari, pedagogik jarayonda tarbiya metodlaridan foydalanishga oid adabiyotlar.

Keys tahlili

Darhaqiqat, pichoq xavfli sanaladi. SHu sababli ko‘p holatlarda kattalar bolalarga pichoqqa tegishni man qiladilar. Sardorning onasi ham ana shu nuqtai nazardan yondashgan holda pichoqni o‘g‘lining qo‘lidan tortib oldi.

Talabalar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Muammoning samarali yechimini ifodalovchi tarbiya metodlaritizimini aniqlang.
3. Aniqlangan tarbiya metodlari tizimi orasidan muammoga ko‘proqdahldor bo‘lgan metod (yoki ikkita metod)ni ajrating.

4. Ajratib olingan metodlar asosida o‘qituvchining voqeaga nisbatan munosabatini asoslashga uring.

5. Echimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Bu vaziyatda garchi go‘yo o‘g‘lini shikastlanishdan saqlagan bo‘lsa-da, uni oqlab bo‘lmaydi. Zero, Sardor pichoqdan shikastlanmagan bo‘lsa-da, onasining qo‘polligi va qo‘rsligidan aziyat chekdi. Qolaversa, onasi pichoqning xavfli ekanligini bu tahlitda uqtirmasligi kerak edi. 2. Onaning quyidagi tahlitda yo‘l tutishi boshlang‘ich sinf o‘quvchisida mehnatga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi:

a) onasi dastlab Sardorni o‘ziga yordamchi bo‘lib qolganligidan quvonayotganligini aytishi, ammo pichoq bilan ishslash xavfli ekanligini xotirjamlik bilan uqtirishi kerak;

b) bugungi kunda har bir xonadonda kartoshka tozalashga moslashtirilgan xavfsiz oshxona anjomi bor, onasi Sardorga ana shu anjom bilan savbzini tozalab berishi mumkinligini, o‘g‘il bolalar ham ovqat qilishni bilishi kerakligini aytishi lozim;

v) bordi-yu, bu oilada ana shunday oshxona anjomi bo‘lmasa, u holda Sardorning onasi o‘g‘lining ishtiyoqi, shashtini so‘ndirmagan holda shaxsan o‘zi nazorat qilib u karoshkani tozalab bo‘lguncha sabr qilishi va Sardor ishni tugatganidan keyingina pichoqning xavfli ekanligini, o‘zi uyda yo‘q bo‘lganida unga tegmasligi kerakligini aytishi lozim. Bu holatda boshlang‘ich sinf o‘quvchisi onasining o‘zi haqida qayg‘urayotganligini dildan his qiladi.

O‘qituvchining yechimi

Onasi dastlab pichoqni xavfli ekanligini, hali yosh ekanligini, uni judayam yaxshi ko‘rishini, qulini kesib olishi mumkinligini, agar qo‘lini kesib olsa dars tayyorlashga qiynalishini aytib, boshqa uy ishlarida, masalan chang artishda, gullarga suv quyishda yordam berishi mumkinligini aytish kerak edi.

3- keys bayoni

5-sinf rahbari o‘quvchilarining darslarga yaxshi tayyorgarlik ko‘rib kelishi va yuqori o‘zlashtirishga erishish maqsadida o‘quvchilarga hafta davomida kim ko‘p “a‘lo”va “yaxshi” baho olsa, ko‘p baho olgan bitta o‘quvchiga “Haftaning eng a‘lochi o‘quvchisi” bayroqchasini taqdim etilishi hamda bir hafta davomida uni o‘zi bilan birga olib yurishi mumkinligini aytdi. Hafta yakunida sinfda ikki o‘quvchi Nodir va Aziza teng baho oldilar.

Keys savoli: O‘qituvchi bu vaziyatda qanday yo‘l tutishi kerak?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

Tarbiya metodlari, pedagogik jarayonda tarbiya metodlaridan foydalanishga oid adabiyotlar.

Keys tahlili:

Vaziyat negizini juda nozik masala tashkil etadi. O‘qituvchining oldida ikkita yo‘l bor: 1) ikkala o‘quvchiga ham bayroqcha berish; 2) “Haftaning eng a’lochi o‘quvchisi” musobaqasi shartiga ko‘ra bitta o‘quvchi olishi kerakligi uchun qo‘srimcha sinov o‘tkazish.

O‘qituvchi bunday vaziyatda,adolatli qaror chiqarishi, o‘quvchilar kelgusi haftada ham bayroqsaga ega bo‘lish maqsadida a’lo bahoga o‘qishga harakatlarini kuchaytirish kerak.

Bunday holatda eng muhimi xato qilmaslik. Albatta, “Haftaning eng a’lochi o‘quvchisi” bayroqchasiga ega bo‘lish uchun Nodir va Aziza harakat qilishgan, lekin bayroqcha bitta.

Talabalar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning yechimini topishga xizmat qiladigan metodlarni aniqlang.
3. Aniqlangan metodlar orasidan muammoning samarali bo‘lishini ta’minlovchi metod (yoki ikkita metod)ni ajrating.
4. Ana shu metodlar asosida yechimni asoslashga uring.
5. Yechimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sheri (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda yetarlicha anglab oladi.
2. Talaba sheri (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning yechimini topishga xizmat qiluvchi metodlarni aniqlaydi.
3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan metod (yoki ikkita metod)ni ajratib oladi.
4. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) yechimni ajratib olingan metod (ikkita metod) asosida bayon etadi.
5. Yechim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining yechimi

Eng maqbul yechim: Sinf rahbari Nodir va Azizani hafta davomida eng a’lochi o‘quvchi bo‘lganlarini, harakatlarini inobatga olgan holatda birinchi partaga o‘tkazib, partani o‘rtasiga “Haftaning eng a’lochisi” bayroqchasini qo‘yib qo‘yishi adolatli yechim bo‘ladi.

4-keys bayoni

Adabiyot fani o‘qituvchisi seshanba kuni birinchi soatga 8 “B” sinfda ochiq dars tashkillishtirgan edi. O‘tkazilayotgan ochiq darsga 5 nafar o‘quvchi 15 daqiqa kechikib keldi. O‘qituvchi dars kuzatishga kirgan hamkasblari oldida noqulay vaziyatga tushib qoldi. **Keys savoli:**

Bu vaziyatda o‘qituvchi qanday yo‘l tutishi kerak?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

O‘qituvchining pedagogik mahorati, kasbiy kompetentligi to‘g‘risidagi adabiyotlar.

Keys tahlili:

O‘quvchilarning bu tarzda darslarga ommaviy kech qolib kelishlari kamdan kam holatda ro‘y beradi. Mazkurguruh bilan ishlaydigan o‘qituvchiga o‘z o‘quvchilarining kundalik xatti-harakatlari yaxshi ma’lum. Shu sababli uchun o‘quvchilarning kundalik xatti-harakatlariga tayangan holda ularning kechikishlariga nisbatan munosabat bildirishi zarur.

Talabalar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning yechimini topishga xizmat qiladigan metodlarni aniqlang.
3. Aniqlangan metodlar orasidan muammoning samarali bo‘lishini ta’minlovchi metod (yoki ikkita metod)ni ajrating.
4. Ana shu metodlar asosida yechimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Talabalar keys mohiyatini u bilan ikki-uch marta tanishish orqali, sheri (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda yetarlicha anglab oladi.

2. Talaba sheri (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning yechimini topishga xizmat qiluvchi metodlarni aniqlaydi.

3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) aniqlangan omillar orasidan muammoga barchasidan ko‘proq dahldor bo‘lgan metod (yoki ikkita metod)ni ajratib oladi.

4. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) yechimni ajratib olingan metod (ikkita metod) asosida bayon etadi.

5. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining yechimi

O‘qituvchining muammoga yondashuvi turlicha bo‘lishi mumkin.

1- yondashuv: agar bunday holat birinchi marta ro‘y berayotgan bo‘lsa, uholda o‘qituvchi: “Darsga kech qolishingizlar noto‘g‘ri. Kelinglar, Sizlar bilan o‘zaro kelishib olamiz. Sizlar koridorda turib o‘zinglarni tartibga solib olasiz va keyin sinfga kirasiz. Lekin bu birinchi va oxirgi marta bo‘lsin! Kelishdikmi?!”.

2- yondashuv: bodi-yu, o‘quvchilarning darslarga kech qolishlari odat tusiga kirgan bo‘lsa, bu holatda o‘qituvchi o‘quvchilarning xulqini to‘g‘rilash maqsadida o‘zining o‘quvchilari yoki qoidalari to‘plamini ishlab chiqishi kerak. Masalan: kech qolgan o‘quvchi qo‘srimcha uy vazifasini bajaradi.

5- keys bayoni

Mavzu: Halollik hotirjamlik garovi.

Hikoyat: Shundoq eshitdimki, bir kishini qo‘ylari bag‘oyat ko‘p edi. U har kuni qo‘ylarini sog‘ib, har na hosil bo‘lg‘on sutni qo‘y egasining oldiga kelturur erdi. Qo‘y egasi ul sutga yarim hissa suv qo‘shib, cho‘ponga sotg‘il deb berur erdi. Cho‘pon unga bundoq nasihat berur erdi: “Ey xo‘ja, musurmonlarga xiyonat qilmag‘ilki, o‘zingga zarar yetkarursan”. Ul kishi cho‘ponning nasihatini eshitmadni va ul ishni qilur erdi.

Bir kecha bahor vaqtida cho‘pon qo‘ylarni osoyishi uchun bir sel oqadig‘on past joyga qo‘ymish va o‘zi baland joyga chiqib uyquga bormish erdi. Ittifoqo ko‘p yomg‘ir yog‘ib, sel oqib kelib qo‘ylarni oqizib ketdi va barcha qo‘ylar halok bo‘ldi. So‘ngra cho‘pon shaharga keldi. Qo‘y egasi unga dedi: “Bugun nima uchun sut kelturmading?”

Keys savollari:

- 1.Qo‘y egasi bergen savolga cho‘pon fanday javob beradi?
2. Cho‘ponning xatti-harakatini Siz qanday baholaysi?

Talabalarga tavsija etiladigan manbalar:

Kaykovisning “Qobusnoma” asarini o‘qib tahlil etish.

Keys tahlili:

Alloma hikoyat orqali molingga o‘zgalarning moli deb qaragin, o‘zgalarning molini o‘z molingdan ham afzalroq, ziyodroq deb bilgin, omonatga hech qachon xiyonat qilmagin, bu ishing hech qachon senga foyda keltirmaydi. Agar to‘g‘ri bo‘lsang el nazariga tushasan, xalq seni izzat hurmat qiladi. Nopoklik, o‘zgalar moliga hiyonat qilish sharmandalikka olib keladi va el orasida bosh ko‘tarolmay qolishingga sabab bo‘ladi demoqchi.

Talabalar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Muammoning samarali yechimini ifodalovchi kalit so‘zlarni ajratib oling.

4. Ajratib olingen kalit so‘zlarni voqeaga nisbatan o‘rnini asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Talaba keys mohiyatini o‘rganib chiqishadi, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qiladi.
2. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning samarali yechimi hisoblangan ma’naviy-axloqiy tarbiya mezonlarini aniqlaydi.
3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) yechimni ajratib olingen ma’naviyaxloqiy tarbiya mezonlarini asosida bayon etadi.
4. Echim individual, kichik guruhlari yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining yechimi

Cho‘pon dedi: “Ey xo‘ja, men senga necha bor:

“Sutga suv qo‘s.imgur‘il, oxirini o‘ylag‘il”,-dedim. Lekin mening so‘zimni hargiz eshitmading. Oxiri sutga qo‘s.imgur‘on suvlaring hammasi yeg‘ilib, o‘tgan kecha bir sel bo‘lib shunday oqdiki, hamma qo‘ylarni oqizib ketdi”.

Bas, ey farzand xiyonatdin qochg‘ilki, har kishi bir martaba xiyonat qilsa, unga hech odam aslo e’timod qilmas. Rostlikni pesha qilki, norostlik ulug‘ qaroqchilikdur. Olmoq va sotmoqda muloyim bo‘lg‘il va kishiga va’da qilmag‘il, agar va’da qilsang xilof etmag‘il. Olg‘uvchi odamga yolg‘on so‘z demag‘il va agar so‘z desang, rost so‘zni aytg‘il... Muamalada olmoq va bermoq hujjatiga ogoh bo‘lgil, xujjat bermoq tilasang, toki avval haqni qo‘lga olmag‘uncha hujjatni qo‘ldin bermag‘il”¹ - deb javob qaytaradi.

Nazorat uchun savollar:

1. Qanday sifatlar manaviy-axloqiy sifatlar sanaladi?
2. Qanday inson axloqiy yetuk hisoblanadi?
3. Ma’naviyqadriyatlar degani nimani anglatadi?
4. Tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish, biznes-rejaga ega bo‘lishnima?
5. Saxovatlilik tushunchasini izohlab bering.
6. Oila nima? Uni o‘z fikringiz bilan izohlab bering.
7. Oila tarbiyasi qanday shakl, metod va vositalar yordamida tashkiletildi va oila tarbiyasi borasidagi mavjud muammolar nimalardan iborat?
8. Intizom o‘quv ishlarini tashkil etishda qanday ahamiyatga ega?

¹ Kaykovus Qobusnomal Toshkent: O‘qituvchi, 1986. - Б.108.

6- keys bayoni

Halollik hotirjamlik garovi.

Hikoyat: Shundoq eshitdimki, bir kishini qo‘ylari bag‘oyat ko‘p edi. U har kuni qo‘ylarini sog‘ib, har na hosil bo‘lg‘on sutni qo‘y egasining oldiga keltururerdi. Qo‘y egasi ul sutga yarim hissa suv qo‘shib, cho‘ponga sotg‘il deb berur erdi. Cho‘pon unga bundoq nasihat berur erdi: “Ey xo‘ja, musurmonlarga xiyonat qilmag‘ilki, o‘zingga zarar yetkarursan”. Ul kishi cho‘ponning nasihatini eshitmadi va ul ishni qilur erdi.

Bir kecha bahor vaqtida cho‘pon qo‘ylarni osoyishi uchun bir sel oqadig‘on past joyga qo‘ymish va o‘zi baland joyga chiqib uyquga bormish erdi. Ittifoqo ko‘p yomg‘ir yog‘ib, sel oqib kelib qo‘ylarni oqizib ketdi va barcha qo‘ylar halok bo‘ldi. So‘ngra cho‘pon shaharga keldi. Qo‘y egasi unga dedi: “Bugun nima uchun sut kelturmading?”

Keys savollari:

- 1.Qo‘y egasi bergen savolga cho‘pon fanday javobberadi?
2. Cho‘ponning xatti-harakatini Siz qanday baholaysi?

Talabalarga tavsiyaetiladigan manbalar:

1. Kaykovisning “Qobusnoma” asarini o‘qib tahlil etish.
2. Ziyomuxammadov B. Komillikka eltuvchi kitob. T.: Fan va texnologiyalar. 2007.
3. Ma’naviyat: asosiy tushunchalar izohli lug‘ati. –T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2010.

Keys tahlili:

Hikoyatda quyidagi g‘oyalari ilgari surilmoqda molingga o‘zgalarning moli deb qaragin, o‘zgalarning molini o‘z molingdan ham afzalroq, ziyodroq deb bilgin, omonatga hech qachon xiyonat qilmagin, bu ishing hech qachon senga foyda keltirmaydi.

Agar to‘g‘ri bo‘lsang el nazariga tushasan, xalq seni izzat hurmat qiladi. Nopoklik, o‘zgalar moliga hiyonat qilish sharmandalikka olib keladi va el orasida bosh ko‘tarolmay qolishingga sabab bo‘ladi.

Talabalar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Muammoning samarali yechimini ifodalovchi kalit so‘zlarni ajratib oling.
3. Ajratib olingan kalit so‘zlarni voqeaga nisbatan o‘rnini asoslashga uring.
4. Echimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Talaba keys mohiyatini o‘rganib chiqishadi, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama

qiladi.

2. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning samarali yechimi hisoblangan ma'naviy-axloqiy tarbiya mezonlarini aniqlaydi.
3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) yechimni ajratib olingan ma'naviy-axloqiy tarbiya mezonlarini asosida bayon etadi.
4. Echim individual, kichik guruhlar yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O'qituvchining yechimi

Cho'pon dedi: "Ey xo'ja, men senga necha bor:

"Sutga suv qo'shmag'il, oxirini o'ylag'il",-dedim. Lekin mening so'zimni hargiz eshitmading. Oxiri sutga qo'shg'on suvlaring hammasi yeg'ilib, o'tgan kecha bir sel bo'lib shunday oqdiki, hamma qo'ylarni oqizib ketdi". Bas, ey farzand xiyonatdin qochg'ilki, har kishi bir martaba xiyonat qilsa, unga hech odam aslo e'timod qilmas. Rostlikni pesha qilki, norostlik ulug' qaroqchilikdur. Olmoq va sotmoqda muloyim bo'lg'il va kishiga va'da qilmag'il, agar va'da qilsang xilof etmag'il. Olg'uvchi odamga yolg'on so'z demag'il va agar so'z desang, rost so'zni aytg'il... Muamalada olmoq va bermoq hujjatiga ogoh bo'lgil, xujjat bermoq tilasang, toki avval haqni qo'lga olmag'uncha hujjatni qo'ldin bermag'il"¹⁴ - deb javob qaytaradi.

7- keys bayoni

Beparvolik va loqaydlikka yo'l qo'ymaslik, hushyorlik va jonkuyarlik

Hozirgi paytda insoniyat hayotiga katta xavf tug'dirayotgan xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, narkoagressiya va SPID singari ofatlarni ko'pchilik yaxshi biladi. Lekin bugungi kunda hamma ham bilavermaydigan, oshkora ko'zga tashlanmaydigan, ma'naviy hayotimizni izdan chiqarishga qaratilgan jiddiy xatarlar ham borki, ularning oldini olmasak, keyin kech bo'ladi. Bular G'arb olamida keng tarqalgan egotsentrizm va erkinlik niqobidagi axloqsizlik falsafasidir.

"Menga nima" deb qarash, loqaydlik, bepisandlik, o'zini, o'z manfaatini hammadan ustun qo'yish, xudbinlik, hamma narsalar mening huzurhalovatimga xizmat qilishi kerak, deyish, shuhratparastlik, kibr, mahmadonalik, tajanglik, birovni eshita bilmaslik, xatosini tan olmaslik, sovuqqonlik, tanqidga chidamsizlik – egotsentrizm dardiga duchor bo'lgan odamning belgilari.

Masalan, ikki nafar o'smir mahallamizda sigaret chekib turibdi. Ilgari buni ko'rib, "Ie. Nega chekadi-ya bu bolalar", deb, tanbeh berardik. Bugun esa to'xtab, gapirishga irodamiz yetmaydi. Ichimizdagи xudbinlik "Nima qilaman kayfiyatimni buzib. Qo'y, indama, menga nima, bolaga ota-onas tarbiya bersin", - deb, beparvolik bilan o'tib ketamiz. Oradan ma'lum bir vaqt o'tgach mahallada sigaret chekib turgan bolalarining soni ko'paya boshladи. Vijdonimiz qiynalib, bolalarga tanbeh berishga

yana harakat qildik. Hozirgi o'smirlar ham anoyi emas. Betga choparligi bor. "Nima ishingiz bor. Amakimmisiz, holammisiz", deydi. Biz esa, "menga nima", – deb yo'limiznidavom ettiramiz. Chunki ishlarimiz juda ko'p, qaergadir shoshilyapmiz. Bizning gaplarimiz o'spirin bolalarga yoqmaydi. Ma'lum bir vaqt o'tgach, o'spirin bolalar sekinasta giyohvand modda istemol qila boshlashdi. Mahallada birin-ketin ayanchli fojealar ro'y bera boshladи. O'g'irlik, mushtlashishlar, zo'ravonlik, tartibsizlik... Qaerdan keldi bu illat? Kim aybdor? Qo'shni xonadonda istiqomat qilayotgan bola giyohvand moddani me'yordan ko'proq iste'mol qilganligi tufayli olamdan o'tdi. Oradan yana bir necha kundan so'ng yana falokat. Qo'shni ayolning farzandi mushtashib, og'ir jarohat olibdi. Endi mahalladoshlar insoniylik va odamgarchilik haqida qayg'urib, qo'shnilaridan ko'ngilso'rashga kirishishibdi.

Bobolarimiz: "Bir bolaga yetti qo'shni ham ota, ham ona" degan, shungaamal qilgan. Ko'rayapsizmi? Lekin nega biz bobolar udumiga amal qilmadik? Avlodlar haqida qayg'urmadik. Boshimizga obdan birin-ketin kulfatlar tushgandan keyingina odamiylik va insonparvarlik haqida o'ylay boshladik?

Odam qanday qilib egotsentrist bo'lib qoladi? Ota-onaning pedagog dastidan. Qanday qilib? Ota-onsa o'zлari tuqqan bolasini yelu jahonga ishonmay bu dunyoning markaziga aylantirib oladilar. Bolaga buni (dunyoning markazi bo'lishni) o'rgatishadi. Bola nima qilsin? O'rganadi. Bunday ota-onalar tarbiyasida: "Faqt mening bolamga yaxshi bo'lishi kerak. Bolam baxtli bo'lishi kerak" degan tamoyilga amal qiladilar va ... qattiq adashadilar.

Bolasining istagan, hatto istamagan, so'ramagan narsalarni ham uyub tashlashadi. Mehnatni, birovga g'amxo'rlikni, boshqalar ham xuddi o'zi kabi odam ekanligi, ularning ham hurmati, manfaatlari borligini eslatmaydilar.

Bola bog'chasiga boradi. O'zidek bolalar bilan birinchi uchrashuv. Boshqalardan ota-onasinkichalik g'amxo'rlikni kutadi. Ko'rmagach talab qiladi. Birinchi uchrashuv – jamoa bilan birinchi to'qnashuvga aylandi.

Yig'laydi.

Maktabda muomala, murosa, burchni bilmaydi. Mas'uliyatsiz. Jon kuydirmaydi. Ota-onsa buni qo'llab-quvvatlaydi. Boshqa maktabga ko'chiradi. "katta bo'lsa hammasi joyiga tushib ketadi", - deb o'zlarini aldaydilar. U katta bo'ladi. Unga qo'shilib talablari, ishyoqmaslik, mas'uliyatsizlik, boshqalarga iddaolari, illatlari ham voyaga yetadi. Kuchga kiradi.

Ota-onaning belidan kuchi, cho'ntagidan baraka ketadi. Endi befoyda, keraksiz odamlarga aylanib qoladilar.

Xudbin yigit endi jamoaviylik, ko'pchilik bo'lib yashash tartibqidalariga, burchlariga to'qnashadi. Birinchi to'qnashuvdayoq yengiladi. "Men yaxshi – hamma yomon" degan qulay yolg'on qobig'iga uy qurib, yashay boshlaydi. SHunday qilib, ota-onaning kishilarning loqaydligi jamiyatdan, hayotdan

asossiz norozi egotsetristlarni paydo qiladi. Ma’naviy qarovsizlik, burchsizlik o’smirni giyohvndlarga, jinoyatchilarga, kim mo‘may pul va’da qilsa, o‘shalarga topshiradi.

Shu tariqa, egotsentrist-xudbinlar jabrini birinchi – ularning ota-onalari tortadi. Keyin boshqalar. Chunki tushuntirib, odamlarga yaxshilik qilish kerak desangiz, “buning tomi ketibdi”, - deb o‘ylaydi. “Vatanga nima berding?” desangiz, u: “Vatanim menga nima berdi?”, - deydi o‘qrayib. Chunki u tug“ilgani,yashayotgani borligi uchun hamma unga nimadir berishi kerak. U esa hech kimga hech narsa bermasligi kerak. U sizga “foydalansa bo‘ladigan yo bo‘lmaydigan narsa”, - deb qaraydi. Bizlarni bu ko‘yga tushishdan Xudoning o‘zi asrasin.

Savollar:

1. Sizning fikringizcha ushbu maqlolada muallif qanday muammoni ko‘tarib chiqqan?
2. Maqlolada muammoni tasdiqlovchi qanday dalillar mavjud?
3. Vaziyatdagi beparvolik, loqaydlik tufayli vujudga kelgan salbiy illatlarni ajratib oling hamda ushbu muammoning kelib chiqish sababi nimada deb uylaysiz?
4. Muallif o‘z maqlolasida muammoni oldini oldish yo‘llarini qanday bayon etgan?
5. Sizning fikringizcha ushbu muammoni qanday yechish mumkin?

8- keys bayoni

Gulmira hovlilarining oldidagi ko‘chaga suv sepayotgandi. Yozda har kuni suv sepilib, supirib, tozalanmasa, onasi uni urishadi. Milliy odat shunaqa, deyiladi. SHu vaqtda uning kursdoshi Aziz velosipedda ketayotgan ekan. Aziz to‘xtadi, ular ozgina gaplashib qolishdi. Gulmiraning suv sepishi lozimligi esidan chiqdi. Institutda bo‘lgan voqealarni eslab, ancha kulishishdi. SHunda Gulmiraning dadasi ishdan kelib qoldi. Dadasi Gulmiraning salomiga alik olmay uyda kirib ketdi. Aziz ham salom berdi-da, tezda yo‘lga tushdi. Bir pastda Gulmiraning onasi ko‘chaga chiqib, Gulmirani baland ovoz bilan urishib ketdi. Gulmira, nima ayb qilganini hechtushina olmas edi. Onasi uni yomon urishdi. Juda qattiq gaplarni aytdi. Gulmira uyg‘a kirib rosa yig‘ladi.

Gulmiraning fikru o‘ylari: Onam hadeb urishaveradi. Nima, xotinlar faqat mehnatga tug“ilganmi?! Faqat ish, faqat ish... Nuqlu, onam bitta gapni qaytaradi: - “Biror joyga borsang, meni sharmanda qilasan. Kelinlar ertalabsoat

5 dan kechqurun soat 12 ish qilishi lozim. Sen faqat “o‘qishim, o‘qishim” deysan. Menga o‘qishing kerak emas, menga hammaga o‘xshab erga tegishing kerak. Ayolning baxti o‘z vaqtida erga tegishda...”, deyaveradilar. Qurib ketsin o‘sha er! Bir minut ham tinchlik yo‘q! Hoxlaganingni hech qila olmas ekansanda...Er menga nima karomat ko‘rsatib beradi, u ham faqat mendan ish talab qiladi, faqat o‘zi bo‘lsa mayli-ku, yana qaynona, qaynota, jiyanu tog‘avachchalar -

hammasiga mening mehnatim kerak bo‘ladi. Hammasiga men egilishim kerak. Mening inson sifatida qadrim bormi o‘zi?! Ayol kishining baxti qursin, faqat mehnatga tug‘ilgan, faqat bo‘ysunishga tug‘ilgan. Hech kim “Sen nimani istaysan”, demaydi. Nima uchun ayol kishi faqat erga tegibgina baxtli bo‘lishi lozim. Agar eri har kuni uni do‘pposlasa-chi... Undayam er yaxshimi...

Onaning fikru o‘ylari: Bu qiz tushmagur hech hayotni o‘ylamaydi. Osmonlarda hayoli... O‘qib nima karomat ko‘rsatib berardi... Menga qolsa darrov erga berardim-u, undan qutilardim... Dadasini oldida uyalmay begona bolalar bilan xiring-xiring qilganiga o‘laymi.. Gap gapirsang, hech tushunmaydi. Xuddi boshqa olamda yurgandek... Bir gap aytsang, o‘nta javob olasan... Qaylardagi bo‘lmag‘ur gaplarni aytadi. Hozirdan o‘zini ustun qo‘yadi. Erga berib qutilmasam, hali meni rosa qiy Naydi... Tanlayveradi, tanlayveradi...

Eri ikki marta do‘q qilsa, ancha aqli kirib qoladi... Uni erga berish kerak...

Keys savoli:

1. Nima uchun Gulmirani onasi yomon urishdi va unga juda qattiq gaplarni aytdi. Onaning mazkur harakatiga o‘z fikringizni bildiring.
2. Gulmiraning fikru o‘ylarini qanday baholaysiz?
3. Eri ikki marta do‘q qilsa, ancha aqli kirib qoladi... Uni erga berish kerak... Sizningcha ona to‘g‘ri fikrlayaptimi? 4.Ona manfaatlari bilan qiz manfaatlari o‘zaro kelisha olmayaptimi?
5. Ushbu vaziyat qanday oqibatlarga olib kelishi mumkin?
6. Mazkur vaziyatda qanday yo‘l tutishi kerak?

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

Pedagogikaga oid adabiyotlar. **Keys tahlili:**

Keysdan aniq va ravshan ko‘rinib turganidek, ona va qiz o‘rtasida ziddiyat vujudga kelmoqda. Vaziyatda ham har tomonning o‘z fikri, o‘z o‘ylari, o‘z xissiyotlari mavjud. Bir tomonning fikru o‘ylari faqat mana shu tomon uchun qadrlı bo‘lib qolmoqda. Ikkinci tomon birinchi tomonning fikru o‘ylari, qarashlari, mulohazalari mavjudligini, ular o‘sha tomon uchun ham ardoqli ekanligini tan olmaydi, ularni bilmaydi, yoki bilmaslikka oladi. Bir tomonikkinchi tomonning ma’lum qadriyatları va fikrlari, qarashlari mavjudligini tan olgisi ham kelmaydi, bunga urinib ham ko‘rmaydi. Shuningdek, ikkinchi tomon ham birinchi tomonning so‘zlari va qarashlarini anglashga, tushunishga harakat qilmaydi. Oqibatda, yoshlar tafakkurida

“kattalar bizni tushunmaydi”, kattalarda esa “yoshlar gapga kirmaydigan, o‘zboshimcha bo‘lgan” degan noto‘g‘ri fikr o‘rnashib, qotib qoladi.

Demak, vaziyatda har bir tomonning o‘z qarashlari, o‘ylari, fikrlari tizimi, majmuasi mavjud. Mana shu o‘y va fikrlar tizimi xuddi mana shu tomonning o‘z shaxsiy manfaatlarini anglatadi. Inson o‘z shaxsiy manfaatlarsiz yashay olmaydi.

Talabalarga tavsiya etiladigan manbalar:

O‘qituvchining pedagogik mahorati, kasbiy kompetentligi to‘g‘risidagi adabiyotlar.

Talabalar uchun ko‘rsatmalar:

1. Keys mohiyatini yetarlicha anglab oling.
2. Berilgan manbalarga tayangan holda muammoning yechimini topishga xizmat qiladigan metodlarni aniqlang.
3. Aniqlangan metodlar orasidan muammoning samarali bo‘lishini ta’minlovchi metod (yoki ikkita metod)ni ajrating.
4. Ana shu metodlar asosida yechimni asoslashga uring.
5. Echimni bayon eting.

Keysni yechish jarayoni:

1. Talaba keys mohiyatini o‘rganib chiqishadi, sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qiladi.
2. Talaba sherigi (juftlikda), guruhdoshlari (kichik guruhlarda) yoki jamoadoshlari (jamoada) bilan muhokama qilgan holda muammoning samarali yechimi hisoblangan ma’naviy-axloqiy tarbiya mezonlarini aniqlaydi.
3. Talaba (juftlik, kichik guruh, jamoa) yechimni ajratib olingan ma’naviyaxloqiy tarbiya mezonlarini asosida bayon etadi.
4. Echim individual, kichik guruhlari yoki jamoa ishtirokida muhokama qilinadi.

O‘qituvchining yechimi

Eng maqbul yechim: Agar mazkur vaziyatlarda ona va uning qizini ularga xos bo‘lgan manfaatlarni muvofiqlashtirib, bir xillashtirish yo‘lidan borsalar, muammoni yechimiga og‘ir bosiqlik bilan qarasalar, tomonlarning qarashlari bir xillashtirilsa qilinsa vaziyat ijobiy hal qilinida. Ota-onaga nisbatan farzandda mehr saqlanib qoladi. Uyat andasha ko‘tarilmaydi. Hamma o‘z maqsadiga yetadi.